

50 LAT DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA BADAŃ RADIACYJNYCH IM. MARII SKŁODOWSKIEJ-CURIE: 1967–2017

50 years of activity of the Polish Radiation Research Society memorial to Maria Skłodowska-Curie: 1967–2017

Sylwester Sommer

Streszczenie: W 2017 r. Polskie Towarzystwo Badań Radiacyjnych (PTBR) obchodzi 50-lecie swojego powstania. Utworzenie Towarzystwa miało na celu: rozwój kontaktów naukowych między poszczególnymi instytutami, laboratoriami, grupami badawczymi i stowarzyszeniami w kraju i za granicą, zajmującymi się tematami związanymi z promieniowaniem, organizację spotkań naukowców z różnych dziedzin, wymianę doświadczeń, organizację kursów doszkalających, działalność wydawniczą, a także popularyzację nauki. Te funkcje wypełniane są z powodzeniem do dnia dzisiejszego. Zebranie założycielskie PTBR odbyło się 29 czerwca 1967 r. w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie i tę datę uznajemy za dzień narodzin Towarzystwa. Od 1969 r. PTBR organizuje Zjazdy Naukowe - do tej pory odbyło się ich 17, a od 1970 r. - Szkoły Jesienne (odbyło się ich 24). W trakcie Zjazdów wręczane są nagrody naukowe oraz (od 1983 r.) prestiżowe medale im. Marii Skłodowskiej-Curie. W artykule omówiono narodziny Towarzystwa i główne formy jego działalności oraz osiągnięcia.

Summary: In 2017, Polish Radiation Research Society (PRRS) celebrates the 50th anniversary of its founding. The formation of the Society was aimed at: the development of scientific contacts between various institutes, laboratories, research groups and associations in the country and abroad, dealing with radiation related topics in the country and abroad, organizing meetings of scientists of various fields, exchange of experiences, organization of refresher courses, publishing activities, and popularization of science. These functions are successfully fulfilled to this day. The founding meeting of PRRS took place on June 29, 1967, at the Palace of Culture and Science in Warsaw, and we recognize this date as the day of the birth of the Society. Since 1969 the PRRS has organized Scientific Meetings - which so far have been held 17 times, and since 1970 - the Autumn Schools (held 24 times). During the meetings Scientific Awards of PRRS and (since 1983) the prestigious medals of Maria Skłodowska-Curie are awarded. The article describes the birth of the Society, the main forms of its activity, and achievements.

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Badań Radiacyjnych, PTBR, promieniowanie, radiobiologia, radioterapia, pola elektromagnetyczne, ochrona radiologiczna, chemia radiacyjna, energetyka jądrowa

Keywords: Polish Radiation Research Society, PRRS, radiation, radiobiology, radiotherapy, electromagnetic fields, radiological protection, radiation chemistry, nuclear power

Początki

W książce *Moje Życie i Chemia Radiacyjna* prof. Jerzy Kroh wspomina, że postanowienie o powołaniu Towarzystwa zapadło w pierwszej połowie roku 1967, w czasie kilkuosobowego spotkania w mieszkaniu pani doc.* Marii Kopeć w Warszawie, a powiązanie jego nazwy z imieniem Marii Skłodowskiej-Curie zawdzięczamy pomysłowi prof. Józefa Hurwica. Utworzenie Towarzystwa miało na celu: rozwój kontaktów naukowych między poszczególnymi instytutami, laboratoriami, grupami badawczymi i stowarzyszeniami w kraju i za granicą zajmującymi się tematami związanymi z promieniowaniem, organizację spotkań naukowców z różnych dziedzin, wymianę doświadczeń, organizację kursów doszka-

lających, działalność wydawniczą, a także popularyzację nauki. Te funkcje wypełniane są z powodzeniem do dnia dzisiejszego. Zebranie założycielskie PTBR odbyło się 29 czerwca 1967 r. w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie i tę datę uznajemy za dzień narodzin Towarzystwa. W spotkaniu uczestniczyło 31 osób reprezentujących różne dziedziny nauki: głównie chemię radiacyjną i radiobiologię, ale również fizykę, oraz związane z promieniowaniem kierunki medycyny. Powołano wtedy Komitet Organizacyjny w składzie: prof. dr Stefan Minc (przewodniczący), dr Janusz Beer (sekretarz), doc. dr Roman Broszkiewicz, doc. dr Andrzej Danysz, prof. dr Bogusława Jeżowska-Trzebiatowska, doc. dr Maria Kopeć, prof. dr Jerzy Kroh i płk dr med. Tadeusz Obara. 3 lutego 1968 r. stowarzyszenie o nazwie Polskie Towarzystwo

Badań Radiacyjnych im. Marii Skłodowskiej-Curie zostało wpisane do Rejestru Stowarzyszeń Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy pod numerem 898.

Pierwszy Zjazd PTBR 8 stycznia 1969 r. w Warszawie

Pierwsza Kadencja 08.01.1969 – 23.04.1971

Pierwszy Zjazd Towarzystwa, w którym uczestniczyło 160 osób, wybrał Zarząd Główny (ZG) i powierzył funkcję Prezesa prof. Jerzemu Kroh – wychowanekowi prof. Alicji Dorabialskiej, twórcy i dyrektorowi Instytutu Techniki Radiacyjnej Politechniki Łódzkiej. Na Sekretarza Towarzystwa powołano dr. Janusza Beera (z Instytutu Badań Jądrowych, Warszawa), a na Skarbnika - doc. dr. Romana Broszkiewicza (również z Instytutu Badań Jądrowych, Warszawa), którego pod koniec 1970 r. zastąpił dr. Stanisław Włodek. Ponadto, do ZG wybrano siedem osób jako członków zarządu: doc. dr. Andrzeja Danysza, prof. Bogusławę Jeżowską-Trzebiatowską, prof. Stefana Minca, doc. dr. Marię Kopeć, płk. dr. Tadeusza Obarę, prof. Stanisława Starzyckiego, dr. Henryka Sugiera, oraz trzy osoby jako zastępców członków: ppłk. doc. dr. Przemysława Czerskiego, dr. Józefa Z. Damma i ppłk. dr. Juliusza Dereckiego. Maria Kopeć i Tadeusz Obara objęły funkcje wiceprezesów.

Podczas I Zjazdu Walne Zebranie Członków przyznało godność Członka Honorowego PTBR trojgu wybitnym naukowcom, zajmującym się badaniami radiacyjnymi:

- prof. Alicji Dorabialskiej – fizykochemikowi, specjalizującej się m.in. w dziedzinie radiochemii, uczennicy Wojciecha Świętosławskiego i Marii Skłodowskiej-Curie, pierwszej kobiecie, która uzyskała profesurę w polskiej uczelni technicznej (Politechnika Lwowska, 1934), twórczyni Katedry Chemii Fizycznej Politechniki Łódzkiej;

- prof. Cezaremu Anatolowi Pawłowskiemu – fizykowi radiologowi, związanemu z Uniwersytetem Warszawskim i Politechniką Warszawską, współtwórcy Centrum Onkologii w Warszawie, który również był wychowankiem Marii Skłodowskiej-Curie;

- prof. Witoldowi E. Zawadowskiemu – lekarzowi radiologowi, pionierowi polskiej radiologii, związanemu z Uniwersytetem Warszawskim i Akademią Medyczną w Warszawie.

Ponadto, po burzliwej dyskusji, podjęto uchwałę, która do dziś określa charakter Towarzystwa: przyjęto, że mimo interdyscyplinarnego charakteru Towarzystwa, nie będzie się ono dzieliło na sekcje.

Obszerną relację z rozpoczęcia działalności PTBR i przebiegu I Zjazdu, wraz z pełnymi tekstami wygłoszonych referatów, opublikowano w *Postępkach Techniki Jądrowej*, Rok XIV, Nr 9, 1970.

Już na początku pierwszej kadencji tworzą się oddziały Towarzystwa: 7 lutego 1969 r. powstaje oddział poznański z przewodniczącym doc. dr. Tadeuszem Rudnickim, a w maju tego samego roku – oddział łódzki z przewodniczącym doc. dr. Stanisławem Andrzejewskim. W grudniu 1970 r. powstaje oddział warszawski z przewodniczącym doc. dr. Zbigniewem P. Zagórskim. W następnych kadencjach utworzono oddziały: krakowski (1973), wrocławski (1982), siedlecki (1992), świę-

tokrzyski (2004) i śląski (2012). Aktualnie PTBR posiada sześć oddziałów; oddziały poznański i wrocławski zostały rozwiązane (odpowiednio w 1997 i 2002 r.).

Zjazdy Towarzystwa

Do dnia dzisiejszego odbyło się 17 Zjazdów PTBR. Spotkania, organizowane przez poszczególne oddziały Towarzystwa (zazwyczaj co 3 lata), odbywały się w różnych miastach: Warszawie (1969, 1979 i 1995), Poznaniu (1971 i 1989), Łodzi (1973, 1986 i 2004), Krakowie (1976, 1992 i 2001), Wrocławiu (1983), Siedlcach (1998, 2010 i 2016), Kielcach (2007) i Białowieży (2013). Pierwsze zjazdy odbywały się w kwietniu, miesiącu zasugerowanym przez honorowego członka Towarzystwa, uczennicę Marii Skłodowskiej-Curie, prof. Alicję Dorabialską. W liście przesłanym do ZG pisała ona, że właśnie z tym miesiącem związane są najdonośniejsze odkrycia i prace Marii Skłodowskiej-Curie. Od 2001 r. Zjazdy przeniesiono na wrzesień, co jest kontynuowane do dzisiaj. Zdecydowały o tym warunki ekonomiczne: w kwietniu, w żadnym z uniwersyteckich miast w Polsce, będących siedzibą Oddziałów Towarzystwa nie można korzystać z tańszych noclegów w Domach Akademickich.

Fot. 1. IV Zjazd PTBR w Krakowie, 1976
Photo 1. IV Scientific Meeting of the PRRS in Krakow, 1976

Zjazdy wypełnione są wykładami plenarnymi i sesyjnymi. Od 1979 r. (V Zjazd) odbywają się również prezentacje plakatowe. Część naukowa Zjazdów jest bardzo obszerna i często przekracza 100 wykładów i prezentacji plakatowych. Liczba uczestników waha się od 92 (2016 r.) do ponad 200 (246 osób w roku 1973). Tematyka sesji naukowych zmieniała się, w zależności od aktualnych trendów badawczych i zainteresowań uczestników. A więc w trakcie II Zjazdu (Poznań 1971) sesje naukowe obejmowały 5 dziedzin: Radiobiologię, Radiobiochemię, Chemię radiacyjną, Fizykę promieniowań, Zastosowania radioizotopów. W trakcie III Zjazdu (Łódź 1973) odbyły się 4 równoległe sesje zatytułowane: Chemia i fizyka radiacyjna, Technika radiacyjna i izotopowa, Radiobiologia, Radiochemia i dozymetria, a na VI Zjeździe (Wrocław 1983) prezentowano prace tylko z zakresu chemii radiacyjnej i radiobiologii.

Podczas X Zjazdu (Warszawa 1995), z inicjatywy prof. Stanisława Szmigielskiego (Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii) szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom dotyczącym promieniowania niejonizującego; obok tradycyjnych sesji z zakresu chemii radiacyjnej,

radiobiologii i ochrony radiologicznej, zorganizowano sympozjum „Postępy Bioelektromagnetyki”. Od tego czasu sesje nt. promieniowania niejonizującego są stałym punktem programu naukowego Zjazdów PTBR. XII Zjazd natomiast (Kraków 2001), zainaugurował tematykę radioterapii; prof. Jan Skołyśzewski przedstawił wykład z okazji 50-lecia Centrum Onkologii w Krakowie. Podczas XIV Zjazdu w Kielcach (2007) radioterapia była już szeroko reprezentowana (3 sesje pod nazwą Radiobiologia i radioterapia). W trakcie XVI Zjazdu w Białowieży (2013) sesje naukowe miały następujące tytuły: Chemia radiacyjna i fotochemia, Radiobiologia i radioterapia, Telefonii komórkowa i promieniowanie elektromagnetyczne oraz Ochrona radiologiczna. Na ostatnim Zjeździe (Siedlce 2016) sesje naukowe o różnej tematyce (Chemia radiacyjna i fotochemia, Radiobiologia i radioterapia, Promieniowanie niejonizujące, Ochrona radiologiczna i promieniowanie w środowisku) nie przebiegały równolegle, co pozwoliło uczestnikom bliżej zapoznać się z aktualnymi wynikami badań spoza obszaru własnych zainteresowań.

W pierwszym dniu Zjazdów odbywa się uroczyste wręczenie medali im. Marii Skłodowskiej-Curie, a ich laureaci wygłaszają referaty. Jednocześnie wręczane są Nagrody Naukowe PTBR (do 2004 r. wręczane podczas Walnego Zebrania).

Część prac prezentowanych podczas XIII i XIV Zjazdu (Łódź 2004 i Kielce 2007) opublikowano w 2005 r. i 2008 r. w specjalnych wydaniach Nukleoniki pod redakcją odpowiednio Ewy Szajdzińskiej-Piętek i Mariana Wolszczaka oraz Anny Lankoff.

Oprócz części naukowej odbywa się również część formalna, czyli Walne Zebranie Członków, które przyjmuje sprawozdanie merytoryczne i finansowe ZG, udziela absolutorium ZG, wybiera Prezesa oraz członków Zarządu Głównego PTBR na kolejną kadencję. W trakcie zebrania rozpatrywane są również pomysły, wnioski, które mogą wpływać na kształt i działanie Towarzystwa w nadchodzącej kadencji. Jednak najważniejszym celem Zjazdów jest integracja naukowców i osób zainteresowanych badaniami radiacyjnymi i skutkami oddziaływania promieniowania z materią. Ważną tradycją spotkań jest uroczysta kolacja.

Szkoły Jesienne PTBR

W trakcie I Kadencji wystąpiono z inicjatywą organizacji Szkół Jesiennych PTBR w Zakopanem – kilkudniowych spotkań naukowych poświęconych upowszechnianiu najnowszej wiedzy o działaniu i możliwościach wykorzystania promieniowania. Spotkania te są organizowane do dziś i stanowią chlubną tradycję Towarzystwa. Przez kilka pierwszych lat ich pełna nazwa brzmiała „Kursokonferencja – Szkoła Jesienna”. Ten zabawny zestaw pojęć wynikał z faktu, że za udział w kursokonferencji pracownik naukowy, zgodnie z ówczesnymi przepisami, mógł uzyskać zwrot poniesionych kosztów. Pierwsza Szkoła odbyła się w dniach 5-10 października 1970 r. i poświęcona była źródłom promieniowania jonizującego oraz metodyce pracy w badaniach radiacyjnych. Kolejne szkoły poświęcone były różnym aspektom nauk o promieniowaniu, na przykład: metodom fotochemicznym i fotobiologicznym w badaniach radiacyjnych, różnym zagadnieniom radiobiologii, technikom radiacyjnym i izotopowym w rolnictwie, technologii żywności i ochro-

nie środowiska, sterylizacji i konserwacji radiacyjnej, szeroko pojętej dozymetrii, energetyce jądrowej, technikom radiacyjnym w produkcji polimerów, ochronie przed polami magnetycznymi i elektromagnetycznymi, skutkom awarii elektrowni jądrowej w Czarnobylu, radonowi, promieniowaniu jonizującemu w medycynie, itd.

Ogółem, w zorganizowanych dotychczas 24 Szkołach wzięło udział 1794 uczestników. Byli wśród nich pracownicy instytutów naukowych, stacji sanitarno-epidemiologicznych, powiatowych i wojewódzkich Wydziałów Ochrony Środowiska, spółdzielni produkcyjnych i zakładów przemysłowych, a także przedstawiciele instytucji wojskowych, policji, Straży Granicznej i Państwowej Straży Pożarnej oraz firm komercyjnych. Każda Szkoła Jesienna miała swego kierownika naukowego: dziewięciokrotnie funkcję tę pełnił dr K. Pachocki, pięciokrotnie - prof. Z. Zagórski, czterokrotnie - prof. M. Zmyślony, trzykrotnie - dr M. Rochalska, prof. S. Szmigielski, dwukrotnie - profesorowie S. Andrzejewski i W. Pękała, dr E.M. Nowosielska, dr J. Wrembel-Wargocka. Natomiast prof. Z. Bałtrukiewicz, prof. W. Fiszer, mgr D. Grabowski, dr J. Huczowski, prof. S. Lipski, prof. J. Sabliński i prof. M.K. Janiak pełnili tę funkcję raz.

Od 1993 r. przed Szkołami Jesiennymi wydawane są monografie zawierające referaty zaproszonych wykładowców. Ostatnio wydano: „Pokoje i terrorystyczne zagrożenia radiacyjne”. ISBN 83-89379-08-2, Warszawa, WAT, 2012, oraz „Ochrona przed promieniowaniem jonizującym i niejonizującym. Nowe uregulowania prawne, źródła, problemy pomiarowe” ISBN 978-83-7938-082-4, Warszawa, WAT, 2015.

Współpraca zagraniczna i konferencje międzynarodowe

Lata 1971-1973 były okresem rozwoju współpracy PTBR z organizacjami międzynarodowymi. Organizacją zrzeszającą krajowe towarzystwa poświęcone badaniami radiacyjnym było i jest Międzynarodowe Stowarzyszenie Badań Radiacyjnych (International Association for Radiation Research, IARR), które co cztery lata zleca poszczególnym krajom organizację Międzynarodowych Kongresów Badań Radiacyjnych (International Congress of Radiation Research, ICRR). PTBR przystąpiło do IARR w roku 1970, a już dwa lata później wyraziło chęć zorganizowania kongresu ICRR w Polsce.

Profesor Jerzy Kroh (Prezes I, II i V kadencji) reprezentował PTBR w Radzie IARR przez 25 lat, w latach 1995-2003 naszym przedstawicielem w tym gremium był prof. Krzysztof Chomiczewski, a obecnie funkcję tę pełni prof. Antonina Cebulska-Wasilewska. W trakcie II kadencji nawiązano także współpracę z Europejskim Towarzystwem Radiobiologicznym (European Society for Radiation Biology, ESRB). We władzach tego Towarzystwa, przemianowanego w roku 2005 na European Radiation Research Society (ERRS), zasiadali profesorowie: Jerzy Beer (w latach 1977-1978), Irena Szumiel (1985-1992) i Andrzej Wójcik (2005-2012), który pełnił funkcję Wiceprezesa (2009-2010), a następnie Prezesa (2011-2012); od roku 2013 członkiem władz ERRS jest prof. Marek K. Janiak. W Kongresach ICRR i ERRS uczestniczyło wielu członków PTBR, w tym liczna grupa naukowców korzystających ze stypendiów dla młodych badaczy.

Międzynarodowy Kongres Badań Radiacyjnych (ICRR) w Polsce (2011)

Na posiedzeniu Rady Naczelnej IARR w Londynie, 5 września 1972 r., rozpatrywano m.in. kandydaturę Polski, która za pośrednictwem PTBR wyraziła gotowość zorganizowania VI Kongresu Badań Radiacyjnych w 1978 r., proponując jako miejsce obrad Kraków. Rada po długiej dyskusji ustaliła jednak, że Kongres ten odbędzie się w Japonii, która wcześniej zgłosiła swoją kandydaturę. Polska natomiast miała być kandydatem nr 1 w roku 1982. Niestety, i tym razem nie odnieśliśmy sukcesu, przegrywając z Holandią.

Po wieloletnich staraniach, w drugiej połowie 2005 r. Zarząd otrzymał informację, iż IARR przyznało Polsce prawo organizacji 14. Kongresu ICRR w roku 2011 (ICRR 2011). Był to niewątpliwie olbrzymi sukces Towarzystwa, a przede wszystkim osobista zasługa prof. Antoniny Cebulskiej-Wasilewskiej, która kierowała wszystkimi pracami przygotowującymi decyzję Zarządu IARR. W 2008 r. wyłoniony został Komitet Organizacyjny z przewodniczącym (prof. M.K. Janiak) oraz Komitet Naukowy z przewodniczącym (prof. Andrzej Wójcik) i zastępcą (dr. hab. Ewa Szajdzińska-Piętek). Do pełnienia prestiżowej funkcji Prezydenta Kongresu jednomyślnie powołana została prof. A. Cebulska-Wasilewska.

Fot. 2. Marek Janiak w towarzystwie Antoniny Cebulskiej-Wasilewskiej wręcza wnuczce Marii-Skłodowskiej-Curie, prof. Hélène Langevin-Joliot Medal im. Marii Skłodowskiej-Curie, 25 listopada 2011 r. w czasie uroczystości na Zamku Królewskim w Warszawie

Photo 2. Marek Janiak accompanied by Antonina Cebulska-Wasilewska hands Maria-Skłodowska-Curie's granddaughter, Prof. Hélène Langevin-Joliot Medal of Maria Skłodowska-Curie, 25 November 2011 during the ceremony at the Royal Castle in Warsaw

14. Międzynarodowy Kongres Badań Radiacyjnych (ICRR 2011), odbył się w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie w dniach 28.08–1.09.2011 r. Honorowy Patronat nad Kongresem objął Minister Gospodarki Waldemar Pawlak. W Kongresie wzięło udział 34 zaproszonych wykładowców oraz 1023 regularnych uczestników z całego świata. W powiązaniu z Kongresem ICRR 2011 zorganizowano także 5 sympozjów satelitarnych:

- 7th International Symposium on Physical, Molecular, Cellular and Medical Aspects of Auger Processes 2011 (Jülich, 24–26.08.2011 r., organizator – dr Ekkerhard Pomplun);
- Ethics of Environmental Health (Praha, 24–27.08.2011 r., organizator – prof. Friedo Zoelzer);
- Scientific Fundamentals and Current Clinical Status of Boron-Neutron Capture Therapy (Warszawa, PKiN, 31.08.2011, organizator – International Society for Neutron Capture Therapy);
- The Chernobyl Impact on Health and Environment

- a Quarter Century Later (Kijów, 2-3.09.2011 r., organizator – prof. Dimitri Bazyka);
- Science as a Public Duty - Following the Ideas and Work of Maria Skłodowska-Curie (Kraków 2-3.09.2011 r., organizatorzy – prof. prof. Kalina Kawecka-Jaszcz, Paweł Olko, Beata Tobiasz-Adamczyk).

Po zakończeniu Kongresu Komitet Organizacyjny otrzymał podziękowania i gratulacje za bardzo dobrą organizację oraz program naukowy od wielu osób, m.in. Prezesa IARR – prof. Marco Durante, Prezesa Radiation Research Society (RRS, USA) – prof. Petera O’Neilla, byłej Prezes RRS – dr Kathryn D. Held, Prezydenta Korean Society of Environmental Biology – dr. Jin Kyu Kima oraz przedstawiciela Forschungszentrum Jülich GmbH – dr. Ekkerharda Pompluna.

Z okazji kongresu ICRR 2011 Zarząd Główny podjął uchwałę o przyznaniu prof. Hélène Langevin-Joliot, wnuczce Marii Skłodowskiej-Curie, specjalnej edycji Medalu im. Marii Skłodowskiej-Curie, w dowód uznania za podtrzymywanie i rozwijanie kontaktów z nauką polską. Medal miał być wręczony podczas Kongresu, ale – ze względu na niemożność przyjazdu Pani Profesor w tym czasie do Warszawy – prof. M.K. Janiak oraz prof. A. Cebulska-Wasilewska wręczyli to wyróżnienie Laureatce w czasie uroczystości zakończenia obchodów Roku Marii Skłodowskiej-Curie, która odbyła się na Zamku Królewskim w Warszawie 25 listopada 2011 r.

Zjazdy Europejskiego Towarzystwa Biologii Radiacyjnej (1981 i 2000)

Jeżeli chodzi o organizację innych konferencji międzynarodowych, bardziej szczęśliwie układała się współpraca z Europejskim Towarzystwem Radiobiologicznym (European Society for Radiation Biology, ESRB). We wrześniu 1981 r. mimo burzliwych wydarzeń w kraju, odbył się w Krakowie 16 Zjazd ESRB. Przewodniczącym komitetu organizacyjnego był dr Jerzy Huczowski. W Kongresie uczestniczyło około 300 osób, wygłoszono ponad 100 referatów, w tym 3 referaty plenarne. Obrady przebiegały w czterech grupach, odbyło się w sumie 14 sesji.

W dniach 27-31 sierpnia 2000 r. na Uniwersytecie Warszawskim odbył się, zorganizowany przez PTBR, 30 Zjazd ESRB. Zgromadził on ponad 180 uczestników z 36 krajów. Nie do przecenienia jest rola jaką w organizacji tego przedsięwzięcia odegrali członkowie Oddziału Warszawskiego PTBR, na czele z dr. hab. Markiem Janiakiem, Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego, i dr. hab. Andrzejem Wójcikiem, Sekretarzem Naukowym Zjazdu. Według zgodnej opinii uczestników Zjazdu i przedstawicieli władz ESRB zarówno organizacja, jak i poziom naukowy Zjazdu w pełni spełniły oczekiwania i umożliwiły realizację podstawowego celu tego wydarzenia naukowego, to jest prezentację najnowszych wyników badań radiobiologicznych prowadzonych w Europie i na świecie.

Inne konferencje

Towarzystwo było również organizatorem lub współorganizatorem wielu wydarzeń międzynarodowych o mniejszym zasięgu, na przykład:

- W listopadzie 1975 r. odbyła się konferencja pt. „Aspekty radiacyjne genetyki komórki somatycznej”, zorganizowana przez ZG wraz z Komisją Radiobiologii Komitetu Fizyki Medycznej PAN

i Polskim Towarzystwem Genetycznym. Podstawą tej konferencji było 10 wykładów prof. Johna Morrowa z Texas Tech University School of Medicine oraz 9 referatów uczonych z Polski, Czechosłowacji i Niemieckiej Republiki Demokratycznej. W konferencji wzięło udział 56 osób;

- IV Zjazd PTBR w 1976 r. w Krakowie organizatorzy zdecydowali się połączyć z międzynarodowym sympozjum pt. „Modification of Radiosensitivity in Biological Systems”, w którym wzięło udział 10 osób z Austrii, Czechosłowacji, NRD, Węgier i ZSRR oraz 22 osoby z Polski;
- Kraków, 1995: odbyło się międzynarodowe seminarium „100 years of discovery of X-rays by W.C. Roentgen”;
- I ponownie w Krakowie (1997 r.), dla upamiętnienia 130 urodzin Marii Skłodowskiej-Curie i 100 rocznicy odkrycia polonu i radu, odbyła się konferencja: „Radioactivity: Risk and Hope”;
- Rocznicę odkrycia polonu i radu przez Marię i Piotra Curie upamiętniła również konferencja w Warszawie w 1998 r.: „The Discovery of Polonium and Radium – its Scientific and Philosophical Consequences. Benefits and Threats for the Mankind”. Na czele Komitetu Honorowego obchodów stanął Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski, a wiceprzewodniczącymi zostali profesorowie Leszek Kuźnicki, Prezes PAN, i Józef Rotblat, Laureat Pokojowej Nagrody Nobla. W skład Komitetu Honorowego weszło ponadto kilkanaście wybitnych osób z całego świata, między innymi profesorowie Hélène Langevin-Joliot (wnuczka Marii i Piotra Curie) i Pierre Joliot. W konferencji wzięło udział 106 uczonych z zagranicy, w tym 13 laureatów Nagrody Nobla, i około 160 uczestników krajowych;
- W 2015 r. PTBR było współorganizatorem konferencji Second Central European Symposium on Radiation Oncology (CESORO): „Technological and Biological Sunrise for Radiation Oncology” (Gliwice, 8-9.05.2015 r.); ZG rekomendował członków Towarzystwa (dr hab. Dorotę Słoninę i prof. Pawła Olko) jako wykładowców;
- W 2016 r. PTBR był współorganizatorem 12 Międzynarodowej Konferencji LOWRAD Warsaw 2016. LOWRAD jest cykliczną konferencją o działaniu niskich dawek promieniowania, organizowaną w różnych krajach przez World Council of Nuclear Workers (WONUC) i Low Radiation International Network (LOWRAD). Konferencja rozpoczęła się wręczeniem pani dr hab. n. med. prof. nadzw. Dorocie Słoninie (wieloletniemu członkowi ZG PTBR) z Centrum Onkologii, Oddział w Krakowie – Zakład Radiobiologii Klinicznej, medalu imienia Marii Curie nadawanego przez stowarzyszenie LOWRAD za wybitne prace naukowe w obszarze niskich dawek. Należy podkreślić, że prof. Słonina jest pierwszym polskim naukowcem odznaczonym tą nagrodą.

Nagrody Naukowe PTBR

Już w trakcie I Kadencji, pod koniec 1970 r. ZG podjął decyzję o ustanowieniu Nagród naukowych PTBR. W tym celu powołano Komisję nagród pod przewodnictwem prof. Z.P. Zagórskiego, której celem było opracowanie regulaminu przyznawania nagród. W dotychczasowej historii Towarzystwa Komisji Nagród prze-

wodniczyli: Z. Zagórski (1970-1973), A. Danysz (1976), J. Liniecki (1979-1982), J. Mayer (1986), W. Pękała (1989-1995), E. Nagler-Kalecińska (1995-2001), E. Szajdzińska-Piętek (2001-2013) i M. Zmysłony (od 2013 r.). Owoce pracy Komisji były już widoczne podczas II Zjazdu PTBR, kiedy wręczono pierwsze nagrody. Przyznawanie Nagród Naukowych w trakcie kolejnych kadencji ZG jest kontynuowane do dziś.

Fot. 3. Awers i rewers statuetki nagrody naukowej PTBR – projekt artystki plastyczki Hanna Jelonek z roku 1998

Photo 3. Obverse and reverse of the statue of the PTBR scientific award - project of the art artist Hanna Jelonek of 1998

Ogółem, w latach 1971-2016 przyznano 100 nagród i 7 wyróżnień. Początkowo, nagradzani byli wyłącznie uczeni polscy za prace wykonane w kraju. Po raz pierwszy badania, których współautorem był obcokrajowiec, nagrodzono w roku 1979. Obecnie zdarza się, że liczba laureatów zagranicznych jest większa niż polskich, chociaż przestrzegana jest zasada, że wiodącym autorem musi być uczonej polski.

Najczęściej laureatami nagród byli: prof. Irena Szumił – dziewięciokrotnie, prof. Jerzy Kroh – siedmiokrotnie, profesorowie Jacek Michalik i Zbigniew Zagórski – sześciokrotnie, prof. Krzysztof Bobrowski, dr Aneta Cheda, prof. Jerzy Lech Gębicki, prof. Marek K. Janiak, dr Ewa Nowosielska, prof. Zofia Pietrzak-Flis, prof. Andrzej Płonka – czterokrotnie, a 8 osób zostało nagrodzonych trzykrotnie.

Wysokość nagród wahała się od 1500 zł (stanowiło to około 50% ówczesnego miesięcznego wynagrodzenia adiunkta) w latach 1970-1976 do 2 mln zł (obecnych 200 zł) w 1995 r. W roku 1998 odstąpiono od przyznawania nagród finansowych. Wprowadzono natomiast nagrodę symboliczną w formie statuetki w kolorze złotym (nagroda I), srebrnym (nagroda II) i brązowym (nagroda III) (zob. rycina), którą zaprojektowała artystka plastyczka Hanna Jelonek. Jej projektu są również wzory dyplomów. Aktualnie, przyznawane są nagrody I i II stopnia (oraz wyróżnienia) w pięciu dziedzinach: Chemia radiacyjna i fotochemia, Radiobiologia, Radioterapia, Higiena radiacyjna (ochrona radiologiczna, promieniowanie jonizujące w środowisku naturalnym, itp.), Bioelektromagnetyzm i ochrona przed promieniowaniem niejonizującym. W przypadku nagród zespołowych statuetkę otrzymuje pierwszy autor, a pozostali dyplomy.

Medale im. Marii Skłodowskiej-Curie

Medal imienia Patronki Towarzystwa ustanowiono na mocy decyzji Zarządu Głównego Towarzystwa podjętej 20 marca 1980 r. Postanowiono, że medale nadawane będą wybitnym polskim uczonym, zasłużonym w dziedzinie badań radiacyjnych, oraz wybitnym uczonym zagranicznym, którzy przyczynili się do rozwoju badań radiacyjnych w Polsce.

Medal odlewany w brązie zaprojektował nieżyjący już warszawski artysta plastyk Józef Markiewicz. Na jego awersie umieszczono podobiznę Marii Skłodowskiej-Curie i sentencję *Sint sua praemia laudi* („Niech zasługa zyskuje właściwą sobie nagrodę”), a na rewersie symboliczne promieniowanie alfa, beta i gamma emitowane przez grudkę metalu imitującego materiał promieniotwórczy. Na rewersie grawerowany jest też numer medalu oraz imię i nazwisko laureata.

Fot. 4. Awers i rewers medalu Marii Skłodowskiej-Curie – projekt artysty plastyka Józefa Markiewicza z 1983 r. (fot. a archiwum PTBR)

Photo 4. Obverse and reverse of the Medal of Maria Skłodowska-Curie - created by art artist Józef Markiewicz in 1983

W roku 1985, w trakcie odlewania kolejnej serii medali, matryca uległa zniszczeniu. Nową wersję medalu, zachowując wszystkie zasadnicze elementy pierwowzoru, zaplanowała artystka plastyczka Hanna Jelonek. Nowa wersja różni się przede wszystkim nieco bardziej wypukłą podobizną Marii Skłodowskiej-Curie oraz bardziej obłymi kształtami.

Medal nadawany jest w głosowaniu tajnym przez Zarząd Główny. Wnioskodawcami mogą być członkowie ZG oraz przewodniczący Oddziałów Regionalnych. Po raz pierwszy medale wręczono w czasie Zjazdu Wrocławskiego w 1983 r., a następnie w trakcie kolejnych Zjazdów Towarzystwa. W sumie w latach 1983-2016 wręczono 26 medali uczonym zagranicznym i 21 – polskim (jeden z laureatów, prof. Janusz Beer, reprezentował zarówno Polskę, jak i USA). Wśród laureatów zagra-

nicznych najczęściej wyróżniani byli badacze z Wielkiej Brytanii (osiem osób), USA (pięć osób), Niemiec (cztery osoby) i Francji (trzy osoby) oraz po jednej osobie z Holandii, Japonii, Kanady, Szwajcarii i byłego ZSRR. Medale im. Marii Skłodowskiej-Curie są nagrodą bardzo prestiżową i laureaci bardzo sobie cenią ich posiadanie.

Władze PTBR

We władzach PTBR zasiadało łącznie 100 osób, z których 72 wchodziły w skład Zarządu Głównego. W skład Komisji Rewizyjnej wchodziły łącznie 34 osoby (w tym 12 Przewodniczących Komisji), a w skład Sądu Koleżeńskiego – 30 osób. W Zarządzie Głównym najdłużej zasiadali: prof. Władysław Pękala (28 lat), dr K. Pachocki, dr Małgorzata Rochalska i prof. Ewa Szajdzińska-Piętek (wszyscy po 24 lata), prof. Józef Mayer (19 lat), prof. Krzysztof Chomiczewski, prof. Antonina Cebulska-Wasilewska i prof. Antoni K. Gajewski (wszyscy po 18 lat) oraz prof. Jerzy Kroh i prof. Bogusława Jeżowska-Trzebiatowska (17 lat).

Prezesami Towarzystwa byli wybitni naukowcy, głównie chemicy radiacyjni i radiobiolodzy, którzy dodatkowo działali na rzecz propagowania i upowszechniania nauki oraz organizacji życia naukowego w naszym kraju. Przypomnijmy te osoby:

- prof. dr hab. Jerzy Kroh – dwie kadencje w latach 1969-73 oraz kadencja 1979-83 (najdłuższa);
- prof. dr hab. Tadeusz Rudnicki – dwie kadencje w latach 1973-79;
- doc. dr hab. Jan Sabliński – dwie kadencje w latach 1983-89;
- prof. dr hab. Józef Mayer – dwie kadencje w latach 1989-95;
- prof. dr hab. Antoni K. Gajewski – dwie kadencje w latach 1995-2001;
- prof. dr hab. Mieczysław Forys – jedna kadencja w latach 2001-04;
- prof. dr hab. Andrzej Wójcik – jedna kadencja w latach 2004-07;
- prof. dr hab. Marek K. Janiak – dwie kadencje w latach 2007-13;
- prof. dr hab. Ewa Szajdzińska-Piętek – kadencja w latach 2013-16 i obecnie.

Polskie Towarzystwo Badań Radiacyjnych jest dzisiaj prężną organizacją, liczącą ponad 300 członków. Tak jak w trakcie całej swojej historii, kontynuuje misję bycia interdyscyplinarną platformą spotkań dla osób zafascynowanych promieniowaniem, jak również upowszechniania wiedzy o nim.

Sylwester Sommer,
Instytut Chemii i Techniki Jądrowej,
Warszawa

Za zgodą autorów, w tekście wykorzystano obszerny fragment broszury „50 lat działalności Polskiego Towarzystwa Badań Radiacyjnych im. Marii Skłodowskiej-Curie (1967-2017)”, Warszawa 2017, opracowanej przez Komitet Redakcyjny w składzie: Agnieszka Adamczyk, Antoni K. Gajewski, Marek K. Janiak, Krzysztof Pachocki, Małgorzata Rochalska, Ewa Szajdzińska-Piętek.

* - W całym tekście podajemy stopnie naukowe i tytuły, jakie w danej chwili przysługiwały uczonym.